

עיקרי הביצור של נקודות ישוביות

1.

הגנת ארץ והגנת אוכלוסייה המבוססת על ביצור ישובים בודדים, היא דרגה פרימיטיבית למדי של הגנה, והיא מוצדקת רק בתנאים מיוחדים. בדרך כלל, צריכה לבוא במקומה, (ולעתים גם בארצנו), הגנה המתבססת על שליטה בשטחים שבין נקודות הישוב, באופן שהאויב לא יוכל להגיע כלל אל הישובים עצמם. שיטה זו יש לה גם היתרון, אם נשקף עליה לאור פעולה צבאית יותר אוניברסלית: שהרי ביצורו של כל ישוב וישוב לחוד - מוכרח להיות מבוסס בדרך כלל על ההנחה, שהאויב עלול להשתמש להתקפתו רק בסוג מסוים של כלי-נשק - למשל ברובים ובמכונות יריה. כל ביצור נגד סוגי נשק אחרים, למשל נגד ארטילריה קלה, היה קובע כבר צורה אחרת של ביצור, שהיא על פי רוב עוברת את היכולת המשקית של ישוב בודד רגיל.

מכל מקום, גם כיום ישנם ישובים, המבודדים בסביבה אויבת או השומרים על נקודות חשובות בעלות ערך אסטרטגי. ביצורם הכרחי הוא. מטרת המאמר הזה - לקבוע רק אי-אילו יסודות כלליים לביצורו של ישוב, ולא את צורתם התכנית של הביצורים עצמם. את היסודות האלה חשוב להדגיש, מפני שתפיסה, מסורתית שטחית של שאלות הביצור, מביאה להשקעה כספית בלתי-פוריה, להוצאה לפועל שטחית ולשימוש לא נכון בביצורים עצמם.

גנייה, שהכל יודעים כבר להתגבר על החולשה הטבעית של אנשים בלתי מנוסים - המרגישים את עצמם יותר בטוחים בצריף או מאחורי קירות דקים של בטון מאשר בשדה; וכן גנייה כי ברור לכל, שמקום גבוה, כגון מגדל-מים, אינו מהווה בשעת התגוננות עמדה אידיאלית לקלעים. אבל גם רבים שכבר התגברו על מחלות-ילדות מעין אלו, לא ברור להם עדיין, שהם ממשיכים למעשה באותה הדרך המוטעית, בשעה שהם מפריזים, למשל, בערך ה"עמדות" או הגדרות מסביב לישובים. הפרזה זאת מובנת היא, מפני שה"עמדה", הבנויה בטון או אבנים והגדר מספקות את הרגש הפרימיטיבי הטבעי של בטחון אצל המגינים והמוגנים; אולם, למעשה, הרי הן כשלעצמן מהוות רק אלמנטים בודדים ברשת הביצור, וההפרזה בערכם מביאה לעתים קרובות מאד להזנחת אלמנטים אחרים, שהם לא פחות חשובים.

2.

ביצור הישוב הוא רק אמצעי-עזר להגנת הישוב. הגנת הישוב, לפי מהותה, מוכרחה לקבל צורת קרב, וחלים עליה כל חוקי הקרב. הגנת הישובים שונה מצורות אחרות של קרב בזה, שהיא מתנהלת בסביבת ישוב ומטרתה להגן על הרכוש והנפש של התושבים. אולם גם בקרב כזה חשוב לשמור, כמו בכל הקרבות, על חוקי הטקטיקה הכלליים. לצרכי המאמר נחלק את קרבי-ההגנה מסביב לישוב לשלשה שלבים עיקריים, ונברר את צורת הביצורים המתאימים לכל שלב ושלב. שלב ראשון: גילוי האויב. כבר בשלב זה אין המגינים, מחכים לאויב, אלא משתדלים לגלות למפרע את תנועותיו ואת תכניותיו, ולמנוע אותו מלהשיג את אותה המטרה ביחס אליהם. שלב שני: כשהאויב תוקף את הישוב אין להשלים

עם זה,
את הכור
צריכות
כשהוא
הוצאת
בי
בביצור
הגודדים
ברם, יש
מרוחקים
שתגיע
למשמרו
אולם אין
אבל כבו
המקובל -
מלאכותי
חשובים
השדה
הה
הקליעה
שכאן נמו
להיות נר
פתוח וא
בולטת,
כל הביצור
"טבעיות"
מצדיה. ה
באופן של
החורקות
הכ
וסיודורים
בסביבה
בליל חושן
האויב, מ
הצופה (צו)
לפי שיטה
עצים או
כאן נפתח
את הדעת
בטיפול בו
בורות, מו
* 3e

עם זה, שהיזמה תשאר בידו, שאם לא כן יוכל תמיד לתקוף בכוחות מרוכזים את הכוח המפוזר של המגינים. אפתעות, נסיגות מחושבות למפרע, התקפות נגדיות, צריכות לבלבל אותו ולגרום לו תבוסה, נוסף על האבידות הקשות הנגרמות לו כשהוא נתקל בביצורים. שלב שלישי: ניצול תבוסת האויב ע"י רדיפה, מניעת הוצאת הפצועים וצידוד המלחמה של האויב, וסידור מארבים בדרך נסיגתו.

בשלב הראשון של הגנת הישוב - גילוי האויב - לעתים קרובות אין צורך בביצורים, במובן המקובל של המלה הזאת. לגלות את האויב יכולים משמרות הנורדים בשדה, מארבים בדרכי הגישה אל הישוב, צופים בנקודות מצפה טבעיות. ברם, יש שגם לפעולות אלו דרושות נקודות מבוזרות. במקרה של משמרות מרוחקים מהישוב, ובסביבה המאפשרת ניתוק קל של המשמרות והשמדתם לפני שתגיע אליהם העזרה - יש צורך בבסיס מבוצר למשמר שימש גם מקום לינה למשמרות החילופין. לפעמים צריך בסיס זה למלא גם תפקיד של מגדל-צופים, אולם אין זה הכרחי בכל מקרה. עתים רצוי לבצר גם עמדות של צופים בודדים, אבל כבר בביצורים אלה אנחנו נתקלים בעובדה, שביצור עמדה כזאת במובן המקובל - יצירת מקום אָטִים לכדורי האויב - הוא פחות חשוב מאשר סידורים מלאכותיים אחרים, הכלולים אמנם אף הם בתוך המושג הרחב של "ביצור". חשובים ביותר הם: ההסוּאָה, סידור דרכי הגישה אל העמדה, הכנת השדה לפנייה, עזרה מלאכותית לחושים הטבעיים של הצופים.

ההסוּאָה (המוזנחת כל כך בישובינו), צריכה לא רק להקשות על האויב את הקליעה המדויקת למטרה, אלא תפקידה הוא להסתיר בכלל מעיניו את העובדה שכאן נמצאת עמדה. שיחים, סלעים, או כל דומם טבעי אחר, זהו כל מה שצריך להיות נראה מבחוץ. אם יש צורך בנקודת תצפית יותר גבוהה, ואם מקומה בשדה פתוח ואין להמנע מהקמת בנין - צריך לתת לבנין הזה צורה חיצונית שאינה בולטת, כגון צורת צריף קטן, שחיצוניותו אינה שונה מכל בנין אחר מסוג זה. כל הביצור והשריון צריכים להיות מוסתרים. גם דרכי הגישה צריכות להיות "טבעיות": לא חפירה בצורת זיגזגים בשדה, אלא כמין גדר חיה או תעלה וירק מצדיה. חשיבות מרובה נודעת להכנת הקרקע בדרכי החיבור הפנימיים אל העמדה, באופן שלא יהיו נשמעים צעדי הנגשים לעמדה: יש לסלק את האבנים הקטנות, החורקות תחת מצעדי אנשים, ואת ענפי העצים, המפריעים את התנועה.

הכנת השדה היא עבודה אחראית מאד, והיא דורשת יזמה, כשרון ארגוני וסידורים מיוחדים, שהם כמעט תמיד שונים בהתאם למקום. צריכים להסתכל בסביבה הסתכלות קפדנית ובתנאים שונים - לאור היום, בדמדומי ערב ובוקר, בליל חושך ובליל ירח; צריך לראות מה יכול להפריע את הצופה בהבחנת תנועת האויב, מה עלול להפתיעו או להטעותו. להסתכל צריכים בשני כיוונים: מצד הצופה (צד הישוב), וגם אגב התקרבות מצד האויב. רק אחרי קביעת כל הפרטים לפי שיטה זו יכולים להחליט מה יש להרחיק, מה לשנות. פעמים צריך לעקור עצים או שיחים, לסדר סלעים כהים, לישר שטחים בעזרת טרקטורים, למלא ואדיות. כאן נפתחות אפשרויות רחבות של המצאה וסיגול. רק דבר אחד אסור: להסיח את הדעת מהפרק הזה בפרשת ההתכוננות, ולהזניחו מחמת הקשיים הכרוכים בטיפול בו. לפעמים, הכנת השדה מתבטאת גם בהתקנת מכשולים לאויב - בורות, מוקשים וכו'.

* Camouflage, אמצעים מלאכותיים להטעות את תצפית וקרקע או תצפית-האויב של האויב.

ם, היא
ך כלל,
יטחים
ישובים
נ יותר
מבוסס
ים של
למשל
פי רוב

שומרים
המאמר
צורתם
תחפיסה
טוריה,

בלתי
ול בטון
ו מהוה
רו על
באותה
מסביב
והגדר
אולם,
זהפרזה
שובים.

זהותה,
שונה
וגן על
קרבות,
לישוב
ושלב,
אלא
יג את
השלים

פרשה מיוחדת במינה בשאלות הקשורות בבטחון הביצור היא הצורה לחושי הטבעיים של הצופה. בן אדם רגיל אינו מסוגל להקיף בהסתכלותו שטח רחב כלילה בעזרת חושי הטבעיים בלבד. טבעי ביותר בשבילו הוא הרצון להאיר את השטח - לראות כמו ביום. לא קל להגשים דרישה כזאת: ערך המכשיר הרגיל - הזרקור - הוא מוגבל לגבי אויב מנוסה, היודע כמה קל להתקדם בשדה בהסתר גם לאור הזרקור. עתים אמנם אין דרך אחרת, ובמקרה זה חשובה מאד הכנה מתאימה של השדה וקביעת קשר טוב בין הצופים והזרקור. אמצעי יותר משוכלל להארת השטח הוא שרשרת פנסים, היוצרת רצועת אור מסביב לישוב. אבל האמצעי הזה עולה ביוקר, אם רוצים ליצור רצועת אור המרוחקת במידה מספיקה מהישוב עצמו. בכל אופן נעלם כאן במידה ניכרת האלמנט הטקטי של הפתעה לאויב. ואשר לחוש השמיעה של הצופה - הרי יכולים לעזור לו בעיקר עיי הכנה מתאימה של השדה: סילוק כל דבר הגורם שאון מקרי ומטעה את הצופה, ויצירת מכשולים מקימי-שאון בדרכי גישתו של התוקף. קיימת שאיפה ליצירת אמצעי אוזקחה אבטומטיים - כגון, גדרות אוזקחה. גם בארץ השתמשו בגדרות כאלה. כל פריצה דרך גדר כזאת גורמת להופעת סימן אור או סימן אקוסטי בלוח מרכזי, המראה גם את הקטע, שבו נפרצה הגדר. גדרות אלה עולות ביוקר ופעולתן אינה משייכה רצון, כי אין לדעת מיד, מה עבר את החושים או משום מה נקרעו. קיים אמצעי אחר של אוזקחה, כמעט אבטומטי, ו"אלחוטית", שמראה גם מי הוא הגורם המנסה לחזור לאזור השמירה: זהו הכלב המאולף, בשביל חוש הריח שלו כל בן-אדם משמש תחנה משדרת שלא-ברצונו, ויש אפשרות גם לכוון את אותות האוזקחה של התחנה המקבלת - הכלב - בצורה שלא יהיו בהרמת קול ולא יסכנו את השומרים. ועם זה יודיעים מי נמצא בשדה, חיה או בן-אדם, ומהו גונו וכו'. בתכנית הביצור של כל ישוב מגיע לכלב המאולף מקום חשוב.

בהגדרת השלב הראשון של הקרב, שנתנה לעיל, יצוין עוד פרט אחד: לא די להבטיח את אפשרויות ההסתכלות למפרע באויב מצד המגינים, כי אם יש לדאוג גם לכך, שהאויב לא יוכל בנקל לעקוב אחרי עמדותיהם ופעולותיהם. הדאגה לכך צריכה להתבטא לא רק בהסוואת העמדות, כי אם גם בסידור דרכי תנועתם של זרים: קביעתם סחור סחור, או דרך הישוב בצורה שלא יוכלו לגשת, בלי לעורר תשומת לב, לאיזורים האסורים. לפעמים יכולים להצטיק או לסגור דרכים בסביבה; עתים יש צורך בהקטנת מספר הכניסות לישוב, כדי שהתנועה מבחוץ תעבור דרך אפיקים מעטים. (בשנים האחרונות הקטינו, למשל, במידה רבה את מספר הכניסות לתל-אביב).

נגש כעת לציון אמצעי הביצור, המתאימים לשלב השני של הקרב מסביב לישוב. בהגדרת השלב הזה נאמר, שגם הגנתו של ישוב צריכה להתנהל בדרך כלל בצורת הגנה אקטיבית, הרצופה החבולות ותכסיסים שונים ומפתיעים, התקפות נגדיות וכו'. אין, איפוא, - לפי תפיסה זאת - מקום לקו בלתי גמיש של ביצורים, כי אם יש להכין שדה-קרב שהוכשר מראש בעומק. ידוע לכולנו, שרוב הכשלונות בהגנת הישובים קרו במקרים, כשהתוקפים התפרצו במקום אחד דרך שרשרת אחת ויחידה של עמדות, ולא נתקלו אחרי זה בהתנגדות: לא בהתקפה נגדית של רובה אשר למגינים ולא בקו שני של עמדות מוכנות; מגיני יתר

הביצור
ועי כן
קרב המ
בקשיים.
החקלאי
הבנה ל
או בצו
המבטיח
ואי אפי
משום כ
השני א
בעיקר
במידה
להיות ו
העומד
אלה בו
ממש, כ
ע
של הקו
הגדולי
שדה ה
ואצלנו.
נעשו ב
שטחים
תקציבי
קפדני
שטחים
יתפרץ
הקו הי
המחזיק
אל הק
האויב
דרכי ו
אף לב
ירת -
אפשרו
לפקודו
גם של
שבשבי
שהיתה
הארגון

הביצורים, המופנים לשאר הצדדים של הנקודה, לא השתתפו בקרב במקרים אלה וע"י כך ניתן לתוקפים לגמור את מלאכתם, ולסגת ללא כל הפרעות. יצירת שדה קרב המבוצר בעומק בצורת רצועת-מגן המקיפה את הנקודה, נתקלת אצלנו לעתים בקשיים. מקורם בחוסר אמצעים ואנשים, ובהפרעות הנגרמות ע"י כך לניצול החקלאי של השטחים בקרבת הישוב. ברם, חלק מהקשיים הללו נובע גם מאי-הבנה לגבי הצרכים: התרגלנו למושג של "עמדה" בצורת מבצר קטן עשוי בטון או בצורת צריף מבוצר. צורת ביצור זו מוצדקת במידה שיש לדאוג למקום מבוצר, המבטיח תנאים פחות או יותר נוחים למגינים, שהם על פי רוב עובדים כל היום, ואי אפשר להחזיקם בלילות החורף ללא הגנה כל שהיא בפני הקור והגשם. משום כך חפירות ההגנה בשדה לעתים אינן מספיקות. מה שאין כן לגבי הקו השני או השלישי: הביצורים הרזרביים שבקוים האלה הרי באים בחשבון לשימוש בעיקר בזמן הפעולה עצמה. ואין כל צורך להתחשב כאן בנוחיות אנשי העמדה, במידה שזה מוצדק בעמדות הקו הראשון, התפוסות בקביעות. כאן יכולים הביצורים להיות פשוטים יותר. פה המקום לניצול תכליתי של הגדר, התעלה, הבנין הקטן העומד במקום מתאים, והחפירה בשדה. אין זאת אומרת שיכולים להתייחס לביצורים אלה ברשלנות: יש להכניס בעוד מועד, להחזיקם במצב טוב, באותה תשומת הלב ממש, כמו את העמדות החיצוניות של הקו הראשון.

ערך הכנת השדה שלפני העמדות צוין כבר לעיל כשדובר על השלב הראשון של הקרב. ברם, לעבודה זו נודעת חשיבות יוצאת מן הכלל בשלב השני. מהקרבות הגדולים שבחזית המערב בשבועות האחרונים ידוע בכמה מאמצים הכינו שם את שדה הקרב שלפני קוי ההגנה הראשיים. ברור, שאין להשוות את הנעשה שם ואצלנו. אולם הפרינציפ נשאר בתוקפו גם לגבינו. יש צורך לציין, שגם אצלנו נעשו במקומות אחדים עבודות בהיקף לא קטן, לפי קנה-המידה שלנו - יישור שטחים בטרקטורים, מלוי ואדיות וכדומה. שכלולים רבים ניתנים להיעשות גם בלי תקציבים גדולים ובלי הפרעות או ניתוחים רציניים בסידור המטעים. דרוש לימוד קפדני של כל שטח ושטח, קביעת צרכי הנסיגה אל עמדות הקו השני, סימון שטחים "מתים" וכו'. עמדות הקו השני צריכות להיות מסודרות באופן כזה, שאם יתפרץ המתקיף דרך הקו הראשון, ואנשי העמדה האחת או השניה יסוגו לעמדות הקו השני - ישמר הקשר בין העמדות הללו (של הקו השני) ובין העמדות המחזיקות מעמד עדין של הקו הראשון. במקרה זה - לא תגרום נסיגה מקומית אל הקו השני לעזיבת כל הקו הראשון. אלא, להיפך: היא עלולה להכניס את האויב ל"כיס" שיסכן אותו עצמו. את הסידורים האלה - קביעת העמדות בעומק, דרכי הנסיגה, הקשר, הכנת השדה, התאורה - הכרחי לא רק לסמן על המפה, אלא אף לבדוק אותם בתנאים שונים של התקפות אפשריות: בליל חושך, בליל ירח - ולערך תמרונים ותרגילים. שיבטיחו, כי מגיני הישוב ידעו לנצל את כל אפשרויותיהם בצורה מתאימה וכמעט אבטומטית, מבלי שיהיה כל פעם הכרח לחכות לפקודה מיוחדת לכך. לעבודות הסוואה והכנת השדה יכולים לנצל כוחות מתנדבים גם שלא משורות המגינים, למשל את הגדולים שבילדי בתי הספר וכו"ב.

כל מקרה, שבו מצב הביצורים בישוב מבוסס אך ורק על העמדות או הגדרות שבשבילן נמצא פעם "תקציב", ושאפשר לראותן שנים באותה הצורה החשופה, שהיתה להן כשהושלמו לפי התקציב - הוא, ללא ספק, תעודת-עניות לכשרונותיהם הארגוניים של האחראים לישובים אלה.

לחושיו
שטח רחב
להאיר את
ר הרגיל -
זדה בהסתר
מאד הכנה
זר משוכלל
כל האמצעי
זה מהישוב
עה לאויב.
מה מתאימה
ת מכשולים
יעי אועקה
כל פריצה
זי, המראה
נה משיענה
קרעו. קיים
ם מי הוא
חוש הריח
לכונן את
ת קול ולא
ומהו גזעו

פרט אחד:
ים, כי אם
פעולותיהם.
ידור דרכי
כלו לגשת,
או לסגור
י שהתנועה
במידה רבה

קרב מסביב
ונהל בדרך
ם, התקפות
גמיש של
ולנו, שרוב
אחד דרך
א בהתקפה
מגיני יתר

בהקדמתנו הודגש כבר, כי במאמר זה אין אנו מתכוונים לתת הוראות תכניות לסידור הביצורים. לכן לא נתעכב על שאלות סידור הגדרות. שהרי אלו אינן אלא אלמנט אחד בהכנת השדה; ערכן העיקרי בזה, שהן יכולות לעכב התקפה של האויב ולהשהותו לזמן מה במצב העלול לגרום לו אבידות גדולות. בתכנית ניצול הביצורים יש כמובן לזכור היטב את העובדה, שאין הגדר כשלעצמה מעכבת לזמן רב, כי אם רק במידה ששומרים עליה - מעמדות קרובות זו לזו ובתנאי תאורה טובים ובטוחים (מקור זרם בטוח). אחרת הגדרות הופכות למקום מסוכן המטפח רגש בטחון מדומה.

5.

הוזכר לעיל גם שלב שלישי של הקרב: ניצול נסיגת האויב. אולם שלב זה אינו קשור בסידור ביצורים מיוחדים, אם לא לקחת בחשבון הכנת מקומות למארבים בדרכי הנסיגה המשוערות של האויב. חשוב ביותר להצלחה בשלב זה הוא הקשר הטוב עם הנקודות השכנות.

לבסוף יש לציין, לשם שלמות התמונה, את הצורך בהסאת הביצורים נגד ריגול מצד אוירונים (לפעמים - פרטיים), וגם את הצורך, במידה האפשרית, בהבטחת המקורות העיקריים של הכוח והמים נגד הרעשות או חבלות. לא גדון כאן בשאלת המקלטים לתושבים. השאלות הללו, במידה שהן כרוכות באפשרות של הפצצה אוירית או ארטילרית, הרי הן חורגות ממסגרת הסקירה הזאת. אך ענין החבלנות הפנימית (ושוב - הכוח והמים) עלול להוות נגע רציני, גם מבלי שתגיע לארצנו סערת המלחמה הגדולה.

והסיכום: הביצורים הם רק אמצעי-עזר בקרב ההגנה שמסביב לנקודה. יש חשיבות גדולה לא רק לעמדות בנויות, מבוצרות למפרע, או לגדרות, כי אם באותה המידה ממש, גם להכנת שדה-הקרב בעומק, לסידור דרכי-התנועה, להסאה ולקשר. את כל הסידורים יש לבדוק בתנאים שונים ולערך תמרונים, כדי שהמגינים ידעו להתמצא גם בתנאי קרב פתאומי, בהתקפת לילה או בהפתעה אחרת.

י. שדה

לאופי "המלחמה הקטנה" במאורעות 1936 / 1939

המטרה והאמצעים

מהומות 1936/9 בארצנו, שהתחילו בצורת פרעות (ביפו), קבלו צורה של מלחמת ג'יריליה טיפוסית. קבוצות קטנות בערך, יחידות קלות-תנועה, הופעות פתאומיות, צורה מצד התושבים, דצנטרליזציה של הפיקוד, - כל אלו הן צורות רגילות של כל מלחמה פרטיזנית. אולם המטרה, הנשק, אופי הלוחם והטופוגרפיה קובעים צורה מיוחדת, למלחמה הקטנה בכל מקרה ומקרה - וצירופם של הגורמים האלה קבע גם את צורת מלחמת הערבים בארצנו.

המטרה - הערבים בשום פעם לא הציגו לעצמם כמטרה את ההתנכרות על כוחות השלטון בארצנו; ואף התקפותיהם על הישובים העבריים - מטרתן לא היתה להשמיד את הישובים, כי לכך כמעט שלא קיוו. אותה המטרה שעמדה לפני

הבורים ב
לפני העו
את רצונו
מצד, מ
במצב ש
במובן זה
כנוסיות
העובדה
למטרתם
אסטרטגי
המוזין ש
הנ
הסביבה ו
בהסתר.
מסודרת,
עשרות ו
ב-1917/18
יתרונותיו
יחידות פ
ביותר, -
גבעות, ו
הני
מתוצרת
במכונת ו
הרו
1918-1914
בנמצא בו
של המרד
להשתמש
האחרון, ו
מומן המי
אחת (בל
אפי
העזרה הו
מספר מכו
לעצמם, ל
יותר מש
מאוד של
ממשי רב
חסר לערו
הפז
של המרד